

เล่าไปเรื่อยๆ (2)

วิษณุ เครืองาม

ภาพ : หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันอังคารที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2555 หน้า 4 คอลัมน์ "เดลินิวส์ วาไรตี้"

<http://www.dailynews.co.th/article/224/116810>

กองบรรณาธิการได้ติดตามข้อเขียนของศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วิษณุ เครืองาม ที่เขียนลงใน เดลินิวส์วาไรตี้ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ทุกวันอังคาร มีเรื่องราวดี ๆ มีสาระ มีประโยชน์ อ่านง่าย สบายๆ ในฉบับวันอังคารที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2555 ท่านได้เขียนลงใน "เล่าไปเรื่อยๆ(2)" เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ใหญ่ในสกุลขุนนาค ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองเป็นเอนกอนันต์ เพียง 1 หน้าหนังสือพิมพ์ แต่ได้สาระครบถ้วน กองบรรณาธิการจึงขออนุญาตท่านนำข้อเขียนดังกล่าวมาลงใน ศรีสมเด็จฯ 56 ท่านก็เมตตาอนุญาตตามขอ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วิษณุ เครืองาม และหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ไว้ ณ โอกาสนี้

กองบรรณาธิการ

ตระกูลคนธรรมดาสามัญที่ “เคย”

ยิ่งใหญ่ที่สุดในประเทศไทยคือตระกูลขุนนาค ที่ว่า “เคย” นั้นเพราะพอถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ความยิ่งใหญ่ก็ลดลง ยิ่งพอหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว บทบาทของคนในตระกูลนี้ก็น้อยลงจนเป็นเหมือนตระกูลอื่น ๆ ทั่วไป

ความยิ่งใหญ่ของผู้คนในตระกูลนี้คือในบางยุคสมัย สมาชิกในตระกูลนี้เป็นผู้กุมอำนาจสูงสุดทางทหาร บางสมัยเป็นผู้กุมอำนาจทางการเงินการคลังของสยาม บางสมัยเป็นผู้กุมอำนาจทางการเมืองเหมือนนายกรัฐมนตรี บางสมัยมีบทบาทสำคัญในการ “ตั้งพระเจ้าแผ่นดิน” บางสมัยถึงขนาดเป็นผู้ใช้อำนาจแทนพระเจ้าแผ่นดินด้วยซ้ำ บางสมัยมีสิทธิเด็ดขาดประหารชีวิตคนได้ทั่วราชอาณาจักร ตำแหน่งเสนาบดีที่ว่ายิ่งใหญ่หนักหนาในอดีตนั้น คนในตระกูลขุนนาค หรือเครือญาติของตระกูลนี้ก็ครองเสียไม่น้อย หลัง พ.ศ.2475 ยังเป็นรัฐมนตรีอีกหลายคน ใหญ่ไหมล่ะครับ!

ดูไปแล้วเหมือนโชคของญี่ปุ่น แต่ผู้คนในตระกูลนี้ที่ว่าใหญ่นักใหญ่หนานั้นท่านวางตัวได้ดีไม่มีที่ติ ไม่ทำตัวยิ่งใหญ่ตามตำแหน่ง ทั้งยังชื่อสัตย์สุจริต

และจงรักภักดี ถ้าท่านผู้ใหญ่นั้นไม่มีคุณธรรมเช่นที่ว่านี้ บางทีประวัติศาสตร์ไทยอาจเปลี่ยนโฉมหน้าไปอีกแบบ

เจ้าพระยาบวรราชนาถ หรือ เจกอหมัด ต้นตระกูลขุนนาค

ต้นตระกูลนี้เป็นแขกเปอร์เซียชื่อซีกอหมัดหรือเจกอหมัด ลงเรือสำเภาจากเมืองกุมอิหร่าน เข้ามาเป็นพ่อค้าในกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ น้องสมเด็จพระนเรศวร ต่อมาบังคับจรรวขึ้นและคุ้นเคยกับเจ้านายขุนนางมากหน้าหลายตา จนได้เป็นผู้นำมุสลิม ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้ช่วยทางราชการปราบขบถถือว่ามีความดีความชอบจึงได้เป็นเจ้าพระยาบวรราชนาถเทียบเท่าเสนาบดี จะว่าเจกอหมัดผู้นี้เป็นปฐมบรรพบุรุษของสกุลขุนนาคก็ได้ เมื่อเสียชีวิตศพฝังไว้ที่อยุธยาตามป่าช้าแขกตามธรรมเนียมมุสลิม ผู้สืบสกุลขุนนาคยังไปชุมนุมระลึกถึงกันทุกปี ลูกหลานของท่านสืบมาได้เป็นเจ้าพระยา มีตำแหน่งเป็นเสนาบดีหรือไม่ก็สมุหนายก (เป็นใหญ่สุดในหมู่ข้าราชการพลเรือน คล้ายๆ นายกรัฐมนตรี) ไม่อีกทีก็เป็นสมุหพระกลาโหม (เป็นใหญ่สุดในหมู่ข้าราชการทหาร คล้ายๆ ผบ.สูงสุด) ทุกชั่วอายุคน

ตอนปลายอยุธยา ก่อนเสียกรุง รุ่งเหลนบางคนที่เป็นขุนนางผู้ใหญ่นี้ได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ ว่ากันว่าเพราะต้องตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี ถ้าเป็นมุสลิมอยู่ก็จะยุ่งยากลำบากในการปฏิบัติราชการจึงปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะที่หน้าพระพุทธบาทนั่นเอง มาถึงเจ้าพระยามหาเสนา(เสน) สมุหพระกลาโหมสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศก็นับถือพุทธไปแล้ว แต่ลูกหลานเจกอหมัดแยกคนละสายกับเจ้าพระยามหาเสนาที่ยังคงเป็นมุสลิมก็ยังมีต่อมาอีกเป็นอันมากจนถึงบัดนี้ และที่ถูกจับเป็นเชลยไปพม่าก็มี

บุตรชายคนหนึ่งของเจ้าพระยามหาเสนา (เสน) ชื่อ “ขุนนาค” ครั้งยังเด็กเป็นเพื่อนเล่นกับ

นายสิน (ต่อมาเป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี) และ นายทองด้วง (ต่อมาเป็นรัชกาลที่ 1) ครั้นเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตก นายขุนนาคซึ่งทำราชการอยู่ในวัง หลบหนีพม่าไปอาศัยอยู่กับเพื่อนเก่าคือนายทองด้วงซึ่งขณะนั้นเป็นหลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรี แต่ไปได้เมียชื่อนาค พักอยู่ที่อัมพวาหรือบางช้าง (สมุทรสงคราม) เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีครองราชย์เป็นกษัตริย์แล้ว นายทองด้วงได้เข้าทำราชการด้วยจนได้เป็นพระราชวรินทร์ พระยาอภัยรณฤทธิ์ เจ้าพระยามรราช และเจ้าพระยาจักรี ตำแหน่งสมุหนายก ส่วนนายขุนนาคมิได้ทำราชการใด ๆ เป็นแต่ทนายหน้าหอหรือ ทส. เจ้าพระยาจักรีอยู่อย่างนั้นเอง

นายขุนนาคตกเป็นพ่อหม้าย เพราะภริยา คู่ทุกข์คู่ยากชื่อลิ้มถูกโจรทำร้ายจนเสียชีวิต คุณหญิงนาค ภริยาเจ้าพระยาจักรีสงสารว่าเป็นคนดีและตัวคนเดียวจึงยกน้องสาวชื่อคุณนวลให้เป็นภริยา เป็นอันว่านายขุนนาคเป็นคู่เขยหรือเขยเล็กเขยใหญ่กับเจ้าพระยาจักรี ตรงนี้สำคัญมากครับ

ต่อมาเจ้าพระยาจักรีได้เป็นสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและได้ปราบดาภิเษกเป็นรัชกาลที่ 1 นายขุนนาคจึงได้เข้าทำราชการจนได้เป็นเจ้าพระยามหาเสนา สมุหพระกลาโหมเหมือนพ่อของท่าน เมื่อรัชกาลที่ 6 พระราชทานนามสกุล เดิมที่จะโปรดเกล้าฯ ให้ลูกหลานเหลนโหล่น “ทุกคน” ที่สืบเชื้อสายจากเจ้าพระยามหาเสนา (ขุนนาค) และภรรยาทุกคน ใช้นามสกุลตามชื่อเจ้าพระยามหาเสนาว่า “ขุนนาค” แต่ผู้ใหญ่บางคนในสกุลนี้ที่เป็นสายตรงลงมาจากคุณหญิงนวล (เจ้าพระยามหาเสนามีเมียหลายคน ลูกหลานหลายคน) ซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงยกย่อง

คุณหญิงนวลว่าเป็นพระญาติผู้ใหญ่ เพราะเป็นน้องสาวแท้ๆ ของคุณหญิงนาค (สมเด็จพระอมรินทรฯ) ย่าของท่านจึงโปรดฯ ให้เรียกว่า

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ หรือ คุณแพ พระสนมเอกในรัชกาลที่ 5

เจ้าคุณราชพันธหรือ เจ้าคุณหญิงนวล (ไม่เป็นเจ้า) ไม่ตั้งข้อรังเกียจลูกหลานที่แม่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าพระยามหาเสนา (ขุนนาค) เหมือนกัน แต่เกิดจากเมียอื่นซึ่งมิได้เป็นพระญาติกับ

พระราชวงศ์จักรี

รัชกาลที่ 6 เคยคิดจะให้สายเจ้าคุณหญิงนวลใช้นามสกุลว่า “ขุนนาค-นวล” จะได้ชัดเจน ส่วนสายเมียอื่นทุกคนให้ใช้ “ขุนนาค” ร่วมกัน แต่ทรงเกรงว่าจะซ้ำซ้อนยุ่งยากจึงให้สายเจ้าคุณหญิงนวลใช้ “ขุนนาค” ซึ่งเป็นสกุลสามัญชนไม่นับเป็นเจ้าแต่เพราะเกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์ จึงเรียกว่าราชินิกุล ส่วนสายเมียอื่นให้แยกไปใช้นามสกุลอื่นต่าง ๆ กันไป เช่น สุขุมิตร จาดิกรัตน์ บุรานนท์ ว่าไปแล้วก็มีบรรพบุรุษเดียวกันทั้งนั้น ทางเจ้าพระยามหาเสนา (ขุนนาค) สกุลเหล่านี้จึงเป็นญาติกัน

บุตรชายสองคนของเจ้าพระยามหาเสนา (ขุนนาค) และเจ้าคุณหญิงนวลได้เป็นใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 3-4 คนโตชื่อดิศ ต่อมาได้เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ คนทั้งปวงเรียกว่าสมเด็จพระยาองค์ใหญ่ อีกคนชื่อทัต ต่อมาได้เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ คนเรียกว่าสมเด็จพระยาองค์น้อย ทั้งสองท่านมิใช่เจ้าแต่เป็นอำมาตย์ที่มีอำนาจยิ่งใหญ่ที่สุดใน

สมัยนั้น กุมอำนาจทางทหาร การปกครอง การค้า การคลัง และการต่างประเทศ ฝรั่งเศสจะเข้ามาเจรจา ความเมืองต้องเจรจากับท่านก่อน

สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ถือ คราสุริยมณฑลรูปพระอาทิตย์ ท่านเป็นคนสร้าง วัดประยูรวงศาวาส วัดนวลนรดิศ (นวลคือชื่อแม่ ท่าน ดิศคือชื่อท่าน) สมเด็จพระยาบรมมหา พิษณุชาติถือตราจันทรมณฑลรูปพระจันทร์ ท่าน เป็นคนสร้างวัดพิษณุตการามหรือวัดพิษณุตการิยาท่านเป็นคนสร้างวัดอนงคาราม นอกจากนี้ ยังโปรดเกล้าฯ ให้ท่านเป็นแม่กองขุดคลองอีก หลายสายสร้างวัดอีกหลายแห่ง เพราะบารมีของท่านคับฟ้าคับแผ่นดินทำอะไรก็สำเร็จ

ชื่อ : สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิด บุนนาค)

ตรา : คราสุริยมณฑลประจำตัวสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์

ชื่อ : สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ดิด บุนนาค)

ตรา : คราจันทรมณฑลรูปพระจันทร์ คราประจำตัว สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ

อะไร ไม่เท่ากับว่าทั้งสองท่านมีบทบาท สำคัญที่สุดในการเชิญพระภิกษุสมเด็จพระเจ้าฟ้า มงกุฎให้ลาผนวชออกมาเป็นรัชกาลที่ 4 เดิมสมัย รัชกาลที่ 3 เคยจะตั้งให้ทั้งสองท่านเป็นใหญ่ หลายหนแล้วแต่ท่านไม่รับ อ้างว่ายังอายุน้อยเกรง

คนจะเขม่นและเกรงว่าถ้าเป็นแล้วอายุจะสั้น เพราะบุญไม่ถึง แต่พอถึงรัชกาลที่ 4 ก็ทรงตั้ง ให้เป็นสมเด็จพระยา ทั้งสองเห็นว่าอาวุโสพอ แล้วจึงยอมรับ

ลูกชายคนใหญ่ของสมเด็จพระยาองค์ ใหญ่ชื่อช่วง คนนี้สำคัญมากเดี๋ยวจะเล่า ส่วนลูก ชายคนใหญ่ของสมเด็จพระยาองค์น้อยได้รับ ราชการเป็นตำรวจซื้อสนธิ ต่อมาเป็นพระสุริย ภักดี สมัยรัชกาลที่ 3 ไปปลุกอบเขียนเพลงยาวถึง เจ้าจอมพระสนมคนหนึ่ง แต่ท่านเจ้าคุณก็ไม่ แทรกแซงตุลาการเลย ทั้งที่ถ้าจะช่วยลูกก็ทำได้ จนตุลาการตัดสินให้ประหารชีวิตตามกฎ มณฑลเทศาภิบาล รัชกาลที่ 3 ครัสว่าถ้าสมเด็จพระ ยาองค์น้อย(ขณะนั้นเป็นพระยาศรี

วัดประยูรวงศาวาส สร้างโดย สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์

วัดพิชัยญาติ สร้างโดย สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ

พิพัฒนา)ขอพระราชทานอภัยโทษก็จะทรงยกโทษให้ เพราะมีคุณงามความดีมาก แต่ท่านกราบบังคมทูลว่าความผิดครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก ไม่อาจขอพระราชทานอภัยโทษได้ จะเสียหลักกฎหมายเปล่าๆ โดยเฉพาะไม่ควรเอาความดีของพ่อไปลบล้างถูกจึงโปรดฯ ให้ประหารชีวิตพระสุริยภักดี

ฟังแล้วคล้าย ๆ เรื่องพันท้ายนรสิงห์นะครับ ตั้งเกตุคุณธรรมของคนสมัยก่อนสิครับ!

ถูกสาวคนหนึ่งของสมเด็จพระยาองค์น้อยชื่อคุณต่าลี ได้เป็นเจ้าจอมพระสนมรัชกาลที่ 4 มีพระราชธิดาคือพระนางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระนางเจ้าพระองค์นี้ต่อมาได้เป็นพระอัครราชเทวีของรัชกาลที่ 5 มีพระราชโอรสคือจอมพลเรือสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ต้นราชสกุลบริพัตร ราชสกุลนี้จึงมีสายสัมพันธ์กับสกุลขุนนาคด้วย

หลานทวดคนหนึ่งของสมเด็จพระยาองค์น้อยชื่อ “ตัน” ต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาพิชัยญาติเหมือนทวด เคยเป็นอธิบดีศาลฎีกา เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วได้เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรและเป็นผู้บุกเบิกถาวรร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับแรกให้รัชกาลที่ 7 ทรงลงพระปรมาภิไธย

จำคุณช่วง ลูกชายคนใหญ่ของสมเด็จพระยาองค์ใหญ่ได้ไหม ท่านผู้นี้เฉลียวฉลาดหลักแหลมมาก ถนัดทางการทหาร การปกครอง การต่อเรือ และการต่างประเทศ พูดภาษาอังกฤษได้ดี เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในฐานะประธานที่ประชุมตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้าชาจุฬาลงกรณ์เป็นรัชกาลที่ 5 และได้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนรัชกาลที่ 5 อยู่ 5 ปี จนมีพระชนมพรรษา 20 พรรษา แรก ๆ จะทรงตั้งเป็นสมเด็จพระยาแต่

ท่านไม่รับแต่ต่อมารัชกาลที่ 5 ก็ทรงตั้งจนได้ เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ มีอาญาสิทธิ์ประหารชีวิตคนได้ทั้งแผ่นดินและมีอำนาจแทบจะสูงสุดในประเทศจนถึงวันถึงแก่พิราลัย (ตาย) นับเป็นสมเด็จพระยาคนสุดท้ายของไทย และหลังจากนั้นไม่มีอีก

ซ้าย : สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)
ขวา : คราผู้สำเร็จราชการของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา เรามีขุนนางบรรดาศักดิ์สมเด็จพระยา 3 คน ล้วนเป็นบุคคลในตระกูลขุนนาค เป็นที่เป็นน้อง เป็นพ่อ เป็นลูกกันทั้งสิ้น ไม่มีคนในสกุลอื่นมาแทรก

มหาวิทยาภิราชกัญญา บ้านสมเด็จพระยา ตั้งตามชื่อสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ผู้นี้เอง เพราะลูกหลานท่านยกบ้านท่านให้เป็นสถานศึกษา

ลูกหลานสมเด็จพระยาองค์ใหญ่ (คิศ) และองค์น้อย (ทัต) จนแม้ลูกหลานสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ล้วนเป็นใหญ่เป็นโต ได้เป็นทูตไทยไปยุโรป เป็นแม่ทัพนายกอง เป็นเสนาบดี เป็นเจ้าพระยา พระยาหลายสิบคน ที่เป็นหญิงถ้าไม่ถวายตัวเป็นเจ้าจอมพระสนมก็มีสามี เป็นขุนนางผู้ใหญ่ได้เป็นคุณหญิง ท่านผู้หญิงหลายสิบคน ทางเขยก็ได้เป็นเสนาบดี เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ของแผ่นดินอีกหลายคน

หลานปู่คนหนึ่งของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ชื่อแพได้เป็นหม่อมคนที่ 2 ของ

สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ จนมีพระธิดา เมื่อ
ครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 5 ก็ทรงยกย่องคุณแพ
เป็นพระสนมเอก (ไม่ใช่เจ้า) ต่อมาได้เป็นเจ้าคุณ
พระประยูรวงศ์ เป็นที่ยกย่องนับถือเหนือคนสามัญ
อื่น ๆ

น้องสาวคุณแพอีกคนชื่อโหมดก็ได้เป็นเจ้า
จอมพระสนมของรัชกาลที่ 5 มีพระราชโอรสคือ
กรมหลวงชุมพรฯ ดันราชสกุลอากาศ อ้อ! พ่อของ

กรมหลวงชุมพรฯ โอรสในรัชกาลที่ 5
กับเจ้าจอมมารดาโหมด

เจ้าจอมมารดา
โหมดซึ่งเป็นลูก
ชาย สมเด็จ
เจ้าพระยานั่นก็
เป็นเจ้าพระยา
เคยเป็นทูตไป
ฝรั่งเศส เป็น
ทหาร คนทั่วไป
เรียกว่าเจ้าคุณ

ทหาร ซ้อมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารมา
จากชื่อท่านนั่นเอง

สกุลขุนนางจึงเป็นสกุลสามัญชนที่สำคัญ
กุมอำนาจทางการเมือง การปกครอง การทหาร การ

ต่างประเทศ และเศรษฐกิจยิ่งใหญ่กว่าสกุลใดใน
ประเทศไทยมากกว่า 100 ปี ว่าไปแล้วก็เป็นญาติกับ
พระราชวงศ์จักรีนั่นเอง แต่บรรพบุรุษในตระกูลนี้
ไม่ได้ห่อหุ้มหะนงตัวว่าเป็นญาติ ไม่ทำคนเสมอ
เจ้ามีแต่พระเจ้าแผ่นดินไปนับญาติกับท่าน คำว่า
“ประยูรวงศ์” “พิชัยญาติ” แสดงอยู่แล้วว่าเป็น
ญาติสนิท ทั้งยังชื่อศักดิ์สูงจริงรักภักดี ในหลวง
ใช้ให้ทำอะไรก็ทำ ห้ามทำอะไรก็ไม่ทำ บางคนนั้น
เจ้านายบางพระองค์เคยถึงกับระแวงว่าจะเหิมเกริม
คิดเป็นพระเจ้าแผ่นดินเสียเอง เพราะมีทั้งอำนาจ
บริวาร และเงินทอง แต่ก็ไม่เคยปรากฏเหตุการณ์
ใด ๆ กลับจะพยายามช่วยประคับประคองรักษา
ประเทศชาติมิให้แตกแยกมาตลอด

เคยได้ยินไหมครับเรื่องที่ว่าในต้นสมัย
รัชกาลที่ 5 สมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต) วัดระฆังจุล
ได้เข้าไปหาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
กลางวันแสบๆ บ่นว่าบ้านเมืองมีคนัก สมเด็จ
เจ้าพระยาตอบว่าไม่มีดหрок ไม่ต้องเป็นห่วง จะ
ทำให้สว่างเอง ตั้งแต่นั้นท่านก็ระวังตัวแจ่มวัน
ช่องให้ใครระแวงหรือไม่สบายใจอีกเลย บ้านเมือง
จึงสว่างและสงบเรื่อยมา

